

A kutatás korlátait mutatja az is, hogy míg egyes országok statisztikai lakossági nyilvántartásokon alapulnak, mások a népszámlálási adatokat veszik alapul. A legkisebb bevándorló csoportokra vonatkozóan sok országban nincsenek is pontos becslések. A diverzitás többi vetületével (nem, képzettség, jogi státusz stb.) kapcsolatban is méréseket kellene végezni több adatforrásból merítve, hogy árnyaltabb képet kaphassunk a bevándorlók összetételét illetően. Az azonban elmondható, hogy a diverzitás erősödését nem szabad kész tényként kezelnünk, különösen a 2000-es évekre vonatkozóan.

Pethő-Szirmai Judit

Európa – Biztonság – Átjárhatóság – Schengen

Pudlat, Andreas: Grenze(n) im Wandel. Zum Grenzschutz und Grenzbewusstsein seit 1945. = Zeitgeschichte. 41. Jg. 2014. 3. No. 136 –149. p.

Védelem és átjárhatóság: az államhatár két, egybetartozó funkciója, egyik a másik nélkül, amíg világ a világ, nem teljesítheti feladatát. Az európai vasfüggöny hosszú évtizedeken át nem a védelmére szolgált a mögé zárt makrorégióknak, hanem ennek – a háború utáni hatalmi tömbpolitika torzult logikájával – a börtönzára lett. A lebontása utat nyitott a valós funkciók visszaállításához, mégpedig ezek mikéntjét illetően a haladotabb formáit adaptáló paradigmával. Ez, a „schengeni folyamat” néven ismert, nem kevés vitával kísért átalakítás egyféle négy fázisú modellt követve ment végbe, amely követte a háború utáni korai Európai Közösség fokozatos építkezését. Hosszan elnyúló előzetes próbálkozásokat követően az 1980-as évek közepe táján váltott „kezdősebességre”, hogy az „áttörés” fázisát akkor már gyorsan elérje, majd eljusson a megszülető és egyre bővülő Európai Unió intézményrendszerébe integrált kiteljesedéséig, amikor is alkalmassá vált arra, hogy – új, kettős kihívásként – mind a keleti tömb rendszerváltó országainak csatlakoztatását, mind a globális migráció hatásait kezelje. A szakaszonként kimunkált megoldások időtálló hányada évről-évre látványos formában épült egymásra

úgy, hogy az „épület” körvonalai mára kibontakoztak, még ha az valamiféle „véglegességgel” máig sem teljesen kész.

1. Az előkészületi szakaszt az Európai Unió előzménye: az Európai Gazdasági Közösség megalakulásához (1957) kapcsolódó kétoldalú egyezmények jelölik ki, mint az NSZK és Ausztria közötti a határforgalom egyszerűsítésére irányuló egyezmény, amely – a rendőrség és a határőrség integrációjával – közös ellenőrző pontok felállítására, valamint vasúton, hajón utazók menet közben elvégezhető közös útlevél-ellenőrzésére terjedt ki, és az idő- és költségtakarékos eljárás célkitűzéseit szolgálta, egyidejűleg követésre alkalmas modellt is teremtett.

2. Az átfogóbb előrehaladás „kezdősebességét” Franciaország és az NSZK 1984-ben kötött egyezménye adta meg, amely két nagy ország közös határforgalmát kívánta többszáz kilométeres hosszon nem csak egyszerűsíteni, de fokozatosan meg is szüntetni az ellenőrzést mind a teljeskörű személy-, mind a teherárú-forgalom szempontjából, a külső határookra történő egyeztetett áthelyezéssel. Az aktus részévé vált a második európai parlamenti közvetlen választásokat megelőző politikai kampánynak a formálódó „közös” európai tudat egyik korai megingásának időszakában. A diszkusszió messzemenően kidomborította az európai határkérdés szimbolikus politikai jelentőségét.

3. Az „áttörés” szakasza mintegy a soron következő tíz évre datálható. Nyitánya az 1985-ben az NSZK, Franciaország, valamint a Benelux-Közösség között Schengenben (!) megkötött „egyezmény”, amely a harmadik féllel kibővített összenövő térség vonatkozásban irányozza elő a saarbrückeni egyezség célkitűzéseit, és felhív további csatlakozásra. A partnerek hivatkozhattak a jóval régebbi keletű, bár szűkebb keresztmetszetű Északi Útlevelel Unió (1954) skandináv körű intézményére. Az elhúzódog megvalósítás felgyorsítása érdekében született a végrehajtásról szóló egyezmény (1990), amely kitért a bűnüldözési és igazságszolgáltatási rendszerek, illetve szervek közötti együttműködés, valamint egy (azóta meg is valósult) közös információs rendszer kérdéseire is. Az egyezmény 1993-ban léphetett hatályba, azonban a nemzeti jogok harmonizációjának menetétől függően csak 1995-tel kezdődően alkalmazták.

4. Az „integrációs” szakasz tennivalóit a mind nagyobb számban csatlakozó partnerországok felzárkóztatása, valamint az 1992-ben meg-

alakult és tovább bővülő Európai Unió jogrendjéhez történő illeszkedés, egyszersmind (kibővítvé a „mélységi” ellenőrzéssel) a külső határok teljes körű és egységes rendszerű megerősítése adta. Egyúttal napjainkig sem lezáruló kiegészítő szabályozást igényelt a globális migrációs nyomás biztonsági kockázatainak (nyílt vízi határokon át megkísérelt vagy egyéb úton próbálkozó illegális belépés) ellensúlyozása. E tekintetben alapos okkal, mindenestre különféle kiindulású ellenvélemények keresztüztében, be kellett építeni a szabályozásba – adott határszakaszokra nézve, eseti jelleggel és időleges érvénnyel – a belső határellenőrzés módozataihoz való részleges visszatérés lehetőségét. Ilyen, széleskörűen egyeztetett gyakorlat lépett életbe 2011-ben a német–dán, valamint a francia–olasz határon.

*

A „schengeni határ” intézménye a belső határellenőrzés (felszereltség, személyzet) kiiktatásával EU-szinten ezermilliárdokat takarít meg a gazdaságoknak, a büdységnek és a gazdasági szereplőknek. Ha ezzel az állampolgár közvetlenül nem is vethet számot, úgy az akadálytalan határátlépés élménye, tapasztalata – azzal együtt, hogy biztonság a külső védelem útján garantált – nem elhanyagolható tényező a pozitív „határ-érzet” „határ-tudat” kiformalódása szempontjából. Láttuk, átél-tük: micsoda revelációként hatott annak idején mindkét oldalon a vasfüggöny lebontása. Csekélyebb nyomatékkal bír, ám ugyancsak emlékezetes példa (nyilván az osztrák szerkesztésű folyóirat kedvéért említve): hét évtizedes elzártág után az etnikai-kulturális törzsterületétől elszakított Dél-Tirol civil jogú „újraegyesítése” az Ausztriánál maradt résztartománnyal.

A „határok nélküli Európa” napi megtapasztalása az EU-polgár elementáris élménye, egyben a közösség egyik legkézzelfoghatóbb, semmi EU-szkepticizmussal ki nem oltható vívmánya. Felbecsülhetetlen nyereségének tarthatja mindenekelőtt a nemzetközi turizmus. Az elemzés erre vonatkozóan mellékeli az osztrák statisztika kimutatását, ami szerint az ország idegenforgalmi volumene (s nyilván bevételi hozama is) 1969 óta, a háború utáni stagnálást követően bő négyszeresére nőtt. Bemutásra kerül egy négyes aspektusú mérési modell is, amely a határtényező

jelentéstartalmát kognitív, affektív, érzékszervi vagy akár esztétikai megközelítésben képes értékelni. Az értékelésekben a pozitív benyomások mindig váltakoznak negatívakkal. A pozitívumok idővel természetesen akár megszokottá is válhatnak, és a mindennapokban inkább a negatívumok kerülnek előtérbe. Ilyen vonatkozásban némileg kijózanítóak egy 2011-ben eszközölt osztrák közvéleménykutatás eredményei – több évvel a keleti schengeni határ továbbtolódása után. (Miután Ausztria keleti szomszédai mint 2004. évi új EU-tagok 2007-ben bebocsátást nyertek az övezetbe.) A válaszadók erős többsége ekkor pozitívan ítéli meg a belső határok felszabadítását, közel egyharmad arányban azonban a negatív értékítéletet választják. Ez alapvetően a keleti bővítés hatásait érinti. E tekintetben 50% feletti arányban fájjalják a felerősödő bűnözést, illetve a tovább szélesedő bevándorlást. Körülbelül ugyanennyien üdvözlik ugyanakkor az életbe lépő schengeni bővítés sok irányú gazdasági nyereségét.

A szerző a hildesheimi egyetemen (Németország) tevékenykedik. A témában publikált nagyobb munkája: *Schengen. Zur Manifestation von Grenze und Grenzschutz in Europa* (Hildesheim, 2012).

Komáromi Sándor

Csődöt mondott-e a multikulturalizmus Nagy-Britanniában?

Heath, Anthony and Demireva, Neli: *Has multiculturalism failed in Britain? = Ethnic and Racial Studies*, 37. Vol. 2014, 11. No. 161–180. p.

A nyugati országokban általánosan elterjedt azon vélekedés, miszerint a multikulturalizmus programja – amelynek célja az volt, hogy elismerést biztosítson etnikai-vallási csoportoknak és az általuk képviselt kultúrának – csődöt mondott. Sőt mi több, nemcsak hogy nem segítette elő az integrációt, de szabályosan konzerválta a közösségek elkülönülését, és mindez káros következményekkel járt a társadalmi bizalomra és szolidaritásra nézve. A kritika az alábbiakat veti a multikulturalizmust támogató politikák szemére. A multikulturalizmust támogató intézkedések a